

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 9 (Aralık/December 2022), s. 193-206.

Geliş Tarihi-Received: 29.10.2022

Kabul Tarihi-Accepted: 12.12.2022

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1196398

Bir Şehir İki Kadın: Leylâ Hanım ile Şeref Hanım'ın İstanbul'u*

One City and Two Women: Leyla Hanım and Seref Hanım's Istanbul

Aysun ÇELİK*

Öz

XIX. asır klasik Türk edebiyatının kadın şairlerinden İstanbullu Leylâ Hanım ile Şeref Hanım, hayatlarını bu kadim şehirde sürdürmüşlerdir. Tahsilli ve aydın ailelerin kızları olan bu iki şair, devrin sosyal ve kültürel ortamlarında bulunmuş, divan meydana getirecek kadar şiirle meşgul olmuşlardır. Divanlarında İstanbul'un türlü manzaralarına pencereler açan manzumeleri, devrin içtimai hayatından, dinî-tasavvufi mekânlarından, eğlence ve mesire yerlerinden izler taşımaktadır.

İstanbul'un kendisi başta olmak üzere Leylâ Hanım, *Anadolu Hisarı, Beşiktaş, Beykoz, Beylerbeyi, Fıstıklı, Göksu, Hünkâr İskeleyi, İstinye, Kâğıthane Kasrı, Kalender, Kandilli, Küçüksu Kasrı, Laleli, Sultan Ahmed Meydanı* için duygularını ve gözlemlerini dile getirmiş; Şeref Hanım ise *Bebek Kasrı, Beşiktaş, Beykoz, Çamlıca, Çengelköy, Fatih, Feshâne, Galata, Hırka-i Şerîf Câmii, Lâlezâr, Süleymaniye, Yakacık ve Yenikapı*'dan söz ederek İstanbul'un mekânlarını mısralarında ebedileştirmiştir. Bu çalışmada, çağdaş iki kadın şairin, divanlarında, aynı devrin İstanbul'una bakışı değerlendirilmiş, adı geçen mekânların hangi vasıf ve vesilelerle şiire konu edildiği ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonucunda iki şairin de Mevlevî ve tasavvufa meyilli olmasına rağmen Leylâ Hanım'ın daha çok gezinti ve eğlence yerlerini, Şeref Hanım'ın ise daha çok dinî mekânları şiirlerinde konu edindiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Leylâ Hanım, Şeref Hanım, İstanbul, mekân.

Abstract

The women poets of the 19th century classical Turkish literature, Leyla Hanım and Seref Hanım from Istanbul continued their lives in this ancient city. These poets, who are the daughters of educated and intellectual families, have been found in social and cultural environments of the period and have been engaged in poetry enough to bring a divan. These women wrote poems about Istanbul's various districts and places, and understood the social life of the age, the religious-mystical places, the places of entertainment and travel.

Leyla Hanım, especially Istanbul itself, stated her feelings and observations for "Anadolu Hisar, Besiktas, Beykoz, Beylerbeyi, Fıstıklı, Göksu, Hünkar, İstinye, Kagitane, Kalender,

* Bu konu, 21-23 Haziran 2019 tarihleri arasında Atatürk Üniversitesi Sürekli Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATASEM) tarafından Erzurum'da gerçekleşen "II Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Bilgi Şöleni"nde, "Bir Şehir İki Kadın: Leylâ Hanım ile Şeref Hanım'ın İstanbul'u" başlığıyla tarafımızdan bildiri niteliğinde sunulmuş olup bu makalede konu detaylandırılarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara/Türkiye, e-posta: aysuncelik@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4734-1676.

Kandilli, Kücüksu, Laleli, Sultan Ahmed". Seref Hanım eternalized the spaces of Istanbul in her verses by mentioning places such as "Bebek, Besiktas, Beykoz, Camlica, Cengelkoy, Fatih, Feshane, Galata, Hirka-i Serif Camii, Lalezar, Süleymaniye, Yakacik and Yenikapı". In this study, the view of the same era in Istanbul, in the divans of two contemporary poets, has been evaluated, and it has been emphasized in which qualifications and occasions the subject is mentioned in poetry. As a result of the study, it was determined that although both poets were inclined towards Mevlevi and Sufism, Leyla Hanım mostly focused on sightseeing and entertainment places, while Seref Hanım mostly focused on religious places.

Key Words: Leyla Hanım, Seref Hanım, Istanbul, place.

Giriş

Mekânlar, yazarın ruhaniyetinin ve metnin sosyolojik altyapısının tahliline imkân veren unsurlardır. Edipler; bazen mekâna adarlar sözlerini bazen de mekân, ilham olur sözlerine. Mekân, her hâlükârda fert için de millet için de medeniyet için de anlamlı ve zaruridir. Ancak Türkler için bir miktar daha önemli olduğu anlatılarla sabittir. Mesela klasik edebiyat sahasında kaleme alınan nice sefâret-nâme, seyâhat-nâme, şehir-engîz ve fazîlet-nâme gibi türler, mekânların edebî birer tezahürü olmuştur. Yine Türk tarihinin bilinen ilk manzumelerinden birinin Çin kaynaklarında geçen bir mekân/yurt şiiri olması da mekânın Türk milletinin dimağındaki karşılığını ortaya koymasını bakımından kayda değerdir:

*Yençişan dağını yitirdik,
Kadınlarımızın güzelliğini aldılar,
Silanşan yaylalarını yitirdik
Hayvanlarımızın otlağını aldılar. (Banarlı, 1983, s. 45)*

Nitekim tek başına bu dörtlük dahi Türklerin eski zamanlardan beri mekâna, "cânı, cânânı, vatanı" gözüyle baktığının sade bir delilidir.

Klasik Türk edebiyatı sahasında; Anadolu vilayetlerinden Arap yarımadasına, Ortadoğu topraklarından Balkan coğrafyasına kadar birçok yerleşim yeri hakkında, o yerin güzellik ve faziletlerini anlatan pek çok eser kaleme alınmıştır. Bunlar içerisinde, özellikle elde edilmesi dinî bir mefkûre, millî bir ideal olan ve en nihayetinde payitaht kılınan İstanbul, şiir ile şehrin sayısız kere bulunduğu nadide bir mekândır. Hadîs-i şerîfin muhatabı bir şehir olarak muhtelif yönleri dolayısıyla kendisine daima kutsiyet atfedilen İstanbul, hemen her divanda kendisine yer bulmuş, bazı şehir-engîzlerin de kaynağı olmuştur. Zira İstanbul, mekân değil makam olarak telakki edilmiştir.

Byzantion'dan Stinpolis'e, Kostantiniyye'ye, oradan Darüssaadet'e, Stambul'a, İslambol'a ve nihayet İstanbul'a uzanan ad serüveni, onun nice millete yurt, nice medeniyete vatan, türlü inançlara da mabet olmasının hikâyesini özetlemektedir. İstanbul, Osmanlı tarihinin başkenti; Osmanlı edebiyatının da baş şehridir.

İstanbul, fethi müteakip, devlet merkezi olarak kısa sürede ilmin, kültürün, sanatın ve bilhassa da edebiyatın başkenti olmuştur. Klasik edebiyatın mümessilleri, daha ziyade İstanbul'da doğmuş, İstanbul'da doymuş yahut İstanbul'da bulunmuşlardır. Yani bugün pek çok edebî eser İstanbul'un havasını teneffüs eden, güzelliklerine nazar eden ediplerin kaleminden çıkmıştır. 19. asrın iki kadın şairi, şehrin iki şairesi, Leylâ Hanım¹ ve Şeref Hanım² da İstanbul'da doğmuş, hayatlarını bu kadim şehirde sürdürmüş, bu şehirden köşeleri mısralarına nakşetmişlerdir.

¹ Leylâ Hanım (d.??-ö.1264/1848) hayatı ile divanı hakkında daha fazla bilgi ve istifade ettiğimiz kaynak için bk. Arslan 2003.

² Şeref Hanım (d.1224/1809-ö.1277/1861) hayatı ile divanı hakkında daha fazla bilgi ve istifade ettiğimiz kaynak için bk. Arslan 2011.

Hayatlarındaki ortaklıklara dikkat edilecek olursa; iki kadın da İstanbul doğumludur. Leylâ Hanım, şair Keçecizade İzzet Molla'nın yeğeni, Şeref Hanım ise, şair Mehmed Nebil Bey'in kızıdır. Yani birisinin dayısı, birisinin babası şair olup şairlikleri ile ilgili genetik ve çevresel imkânları mevcuttur. İkisi de aydın, okuyan yazan, edebiyata aşına bir aile ortamında yetişmiş, saray çevresine ve devlet adamlarına yakın bulunmuşlardır. Fakat ikisi de aristokrat birer aileden gelmelerine rağmen şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla maddi sıkıntı çekmiş ve her ikisine de zaruretleri dolayısıyla devlet tarafından maaş bağlanmış. İkisi de devrin sosyal ve kültürel ortamlarında bulunmuş, divan meydana getirecek kadar şiirle meşgul olmuşlardır. Rivayetlere göre; Leylâ Hanım, evlenmiş pişman olmuş, hemen haftasında boşanmıştır. Tahminlere göre; Şeref Hanım ise hiç evlenmemiştir. İki hanım şair de Mevlevî'dir. Bu nedenle Leylâ Hanım (d.? - ö. 1264/1848) Galata Mevlevihanesi haziresine defnedilmiş, Şeref Hanım ise (d.1224/1809? - ö. 1277/1861) Yenikapı Mevlevihane'sinin Muhibler Kabristanı'na defnedilmiştir. Her ikisi de divanlarından izlediğimiz kadarıyla doğal, sosyal, hassas, olaylara ilgili ve topluma dönük birer şahsiyettir. Bu sebeple divanlarında İstanbul'un türlü mekânlarına yer vermiş, çeşitli vesilelerle semtlerinden söz etmişlerdir.

Bu çalışmada; aynı devrin ve aynı şehrin benzer şartlarda yetişmiş iki kadın şairinin divanlarında; yaşadıkları şehri ne şekilde ve ne kadar anlatabildikleri üzerinde durulmuştur.³

A. Leylâ Hanım'ın İstanbul'u

Leylâ Hanım'ın İstanbul'u; Bâkî'den hatıra gök kubbesi, Nedîm'den yadigâr yeryüzü cennetleriyle 19. asrın İstanbul'udur. Leylâ Hanım da bu İstanbul'un gezinti ve eğlence yerlerini, gözde mekânlarını rindane bir eda ile şiirlerine nakşetmiştir.

Dedeleri Konya'dan olan ve bir süre de Bursa'da bulunduğu düşünülen (Arslan, 2003, s. 24) Leylâ Hanım, ömrünün büyük kısmını İstanbul'da geçirmiştir. Ancak manzumelerinde "İstanbul" ismini yalnızca kardeşinin vefatı için yazdığı mersiyede kullanmış, şehri daha ziyade semtleriyle anmıştır. Aşağıda, Leylâ Hanım'ın divanında geçen İstanbul semtleri ve mekânları, alfabetik olarak verilmiştir.

1. Anadoluhisarı

Göksu Deresi'nin İstanbul Boğazı'na döküldüğü yerde, Anadolu tarafında, 14. asırda Yıldırım Beyazıt tarafından inşa edilen Anadolu Hisarı, tarihî ve tabii bakımdan İstanbul'un önemli yapılarından (Eyice, 1991, s. 147). "Boğaz'a dair ilk edebî ürünlerin Hisar ve çevresinde verildiği" düşünülmektedir (Pala, 1996, s. 21). Leylâ Hanım, Anadolu Hisarı'nı bir bina tarihi manzumesinde anmış, Şubaşı Ömer Ağa tarafından kahvehane olarak yapılan bu binanın Anadolu Hisarı'nı bir sevinç merkezine dönüştürdüğünü söylemiştir:

Hisâr-ı Anatoli'da zihî cây-ı sürûr oldı

Göreydi şübhesiz hayrân olurdu nakşına Bihzâd (Arslan, 2003, s. 227)

2. Beşiktaş

İstanbul'un gözde mekânlarından Beşiktaş, tarihi boyunca kültür, sanat ve eğlence merkezlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Beşiktaş adı, bir rivayete göre; "Barbaros'un burada gemileri bağlamak üzere beş taş direk koydurmasıyla ilgilidir. Bir başka rivayete göre ise burada içi insan şeklinde oyulmuş beşiğe benzer bir taşın bulunmasıyla veya

³ Leylâ Hanım ve Şeref Hanım'ın şiirleri incelenirken Mehmet Arslan tarafından yayımlanan divanlardan istifade edilmiştir. Bk. Kaynakça.

Barbaros'un türbesine konan Diplokionion sütunlarıyla ilgilidir." (Gökbilgin, 1992, s. 252-253). Beşiktaş, Leyla Hanım'ın divanında Hünkâr İskelesi'ne davet anlatılırken zikredilmiştir. Hünkâr İskelesi'ne uzak olan Beşiktaş, takati kalmayan şair için seyir programından çıkarılan bir semt olarak ifade edilmiştir:

*Tâkatım kalmadı ben 'azm-i Beşiktâş idemem
Togrısı haste-i hicrânıyım ammâ gidemem
Hele mâderden efendim acı söz işidemem
Kayığı çekdirelim İskele-i Hünkâra* (Arslan, 2003, s. 325-326)

3. Beykoz

Milattan önce 700'lü yıllara tarihlenen varlığıyla Beykoz, halkın ve daha ziyade padişahların en sevdiği dinlenme ve eğlenme mekânlarından biri olarak bilinmektedir. Bir rivayete göre; adını "bey" kelimesi ile "ceviz" anlamına gelen "koz" kelimesinin birleşmesinden almıştır. Diğer bir rivayete göre de Beykoz adı; "bey" kelimesi ile "köy" anlamındaki "kos"un bir araya gelmesinden hâsıl olmuştur. XVIII. yüzyılda İstanbul'un en gözde gezinti merkezi olarak öne çıkmıştır. Beykoz'un bulunduğu bölge; "Anadoluhisarı, Göksu, Küçüksu, Çubuklu, Akbaba, Yuşa Tepesi, Kanlıca" gibi seyir ve ziyaret yerlerini içine alan önemli bir bölgedir (Gökbilgin, 1992, s. 258-260).

Beykoz, Leylâ Hanım'ın ifadesiyle "sevgili ile gezilecek bir mekân" olarak 19. yüzyılda da seyran yeri olarak karşımıza çıkmaktadır:

*Dil-dâr ile Beykoz'da gezüp hayli yoruldum
Fıstıklı'da bir dâde-i bâdâma uruldum* (Arslan, 2003, s. 285-286)

4. Beylerbeyi ve II. Mahmud Sarayı⁴

Anadolu yakasında, bugünkü Üsküdar ile Çengelköy arasında yol üstünde bulunan Beylerbeyi Sarayı, adını Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa'nın buradaki yalısından almıştır. Osmanlı Devleti döneminde bir süre has bahçe olarak kullanılmış, III. Mustafa zamanında buradaki bütün yapılar yıkılmış ve arazi halka satılmıştır. Ancak 1829 yılında II. Mahmûd, Beylerbeyi'nde ahşap bir saray yaptırmıştır (Sözen, 1992, s. 77). Leylâ Hanım Beylerbeyi'ni II. Mahmûd tarafından "mücedded kılınan" saray dolayısıyla anmıştır. Bu sarayın, II. Mahmûd'un sahilde 1829'da yaptırdığı, ahşap saray yahut "Mermer (Serdâb) Köşk" olarak bilinen yapı olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Leylâ Hanım, II. Mahmûd'un bu sarayı yenilediğini belirtmiş; bu kadar güzel bir sahil sarayının benzerini görmediğini söylemiş, burayı havası ruh açan, suyu hayat veren bir yer olarak nitelemiş ve bu yapının Beylerbeyi'ni cennet bağına çevirdiğini ifade etmiştir:

*Zihî sâhil-sarây-ı saltanat dâr-ı meserret kim
Nazîrin görmedim ben görmedi hem dâde-i dünyâ
...
Binâ-yı devleti yümn ile tezyîn itdi dünyâyı
Münever eyleyüp Beglerbegi'n bâğ-ı behişt-âsâ* (Arslan, 2003, s. 204-205)

5. Fıstıklı

Fıstıklı, Beykoz ile birlikte bir gazelde söz konusu edilmiştir. Beykoz'da gezip yorulan şair, Fıstıklı'da bir badem gözlüye vurulduğunu söylemektedir:

⁴ Saraylar, köşkler ve idari yapılar hakkındaki tanıtım bilgileri için ayrıca <http://www.millisaraylar.gov.tr> uzantılı internet sitesinden faydalanılmıştır.

*Dil-dâr ile Beykoz'da gezüp hayli yorulдум
Fıstıklı'da bir dâde-i bâdâma uruldum (Arslan, 2003, s. 285)*

6. Göksu

Göksu, Beykoz'un sınırları içerisinde; deresi ve çayırılarıyla dikkat çeken bir mesire bölgesidir. Edebiyatta, burada yaptırılan Kasr-ı Hümayun/Küçüksu Kasrı ile birlikte anılmaktadır. Bu kasır, padişahların av için geldikleri Beykoz'da, dinlenme mekânı olmuştur (Akpınar, 2013, s. 27). Leylâ Hanım; bir gazelini tahmis ederken Nedîm'in bir manzumesini tahmis ederken Göksu'yu anmaktadır. Manzumeye göre; Leylâ Hanım, bir gün bütün âşıklarla Kandilli'ye gitmiş, burada bir bade içmiş, biraz Mecnunluk eyleyip Leylâ ile sabaha kadar sohbet etmiştir. Sonra da o meşhur gazelin son beytini ekleyerek, Nedîm ile şuh sevgilinin Göksu'daki seyrini ve işretini hatırlatmıştır. Yani Göksu'yu Nedîm vesilesiyle anmıştır:

*Bir kerre hep 'uşşâk ile Kandilli'ye gitdik
Bir cur'a içüp 'aşk ile mecnûnlığa yetdik
Leylâ ile şeb-tâ-be-seher sohbetiñ itdik
Ey şûh Nedîmâ ile bir seyriñ işitdik
Tenhâca varup Göksu'ya 'işret var içinde (Arslan, 2003, s. 141)*

Göksu, Leylâ Hanım Dîvânı'nda eğlence ve gezinti yeri olarak bir kere daha geçmektedir. Bu şarkıda Göksu, Kandilli ile birlikte anılmıştır:

*Gidelim Göksu'ya Kandilli'de mey nûş idelim
Geçüp İstinye'ye bülbülleri hâmûş idelim
Gam-ı dünyâyı Kalender'de ferâmûş idelim
Kayığı çekdirelim İskele-i Hünkâra (Arslan, 2003, s. 325)*

7. Hünkâr İskelesi

Osmanlı Devleti'nin Ruslarla 1833'te imzaladığı antlaşmaya da ad olan Hünkâr İskelesi, Beykoz'da bulunmaktadır. Sultan I. Abdülmecid için yaptırılan ve bugün Hünkâr (Mecidiye) Kasrı olarak bilinen kasrın güneyinde yer almaktadır. Aşağıda verilen şarkıda Leylâ Hanım, "Kayığı çekdirelim İskele-i Hünkâra" diyerek Hünkâr İskelesi'ne davette bulunmaktadır. Manzumenin son dördünlüğünde de Hünkâr İskelesi'ne giderek burada Sultan'ı görebilmeyi ümit ettiğini söylemektedir:

*Var ise rahmîñ efendim bu dil-i bîmâra
Kayığı çekdirelim İskele-i Hünkâra
Açmadan tîr-i kazâ dilde cigerde yara
Kayığı çekdirelim İskele-i Hünkâra (Arslan, 2003, s. 325)*

Şair, "Efendim!" hitabıyla davet ettiği kişi ile birlikte Hünkâr İskelesi'ne giderken Göksu, Kandilli, İstinye ve Kalender'e de uğramak istemektedir:

*Gidelim Göksu'ya Kandilli'de mey nûş idelim
Geçüp İstinye'ye bülbülleri hâmûş idelim
Gam-ı dünyâyı Kalender'de ferâmûş idelim
Kayığı çekdirelim İskele-i Hünkâra (Arslan, 2003, s. 325)*

Bu semtlerde gezdikten sonra yorulacağı için Leylâ Hanım; Beşiktaş'a uğrayacak takatının kalmadığını ve annesinden de azar işitmek istemediğini belirtmektedir:

*Tâkatım kalmadı ben 'azm-i Beşiktâş idemem
Togrısı haste-i hicrânıyım ammâ gidemem
Hele mâderden efendim acı söz işidemem*

Kayıgı çekdirelim İskele-i Hünkâra (Arslan, 2003, s. 325-326)

Şarkının son dörtlüğünde ise Leylâ Hanım, davetlisi ile Hünkâr İskelesi'ne vardığında Sultan'ı görmeyi umduğunu ifade etmektedir. Şairin Hünkâr İskelesi'nde görmeyi arzuladığı sultan, II. Mahmûd yahut I. Abdülmecid olmalıdır:

*İtme Leylâ'ya cefâ yakma amân cânımızı
İşidüp yâr acısın nâle vü efgânımızı
Görelim belki gelür anda o sultânımızı
Kayıgı çekdirelim İskele-i Hünkâra* (Arslan, 2003, s. 326)

Şiirde, 200 yıl öncesinin İstanbul'unda; Göksu gezilen, Kandilli mey içilen, İstinye bülbülleri dinlenen, Kalender ise dünya gamını unutturan bir mekân olarak tarif edilmiştir.

Şarkı formundaki manzume; Nedîmâne olarak tarif edilen şühâne bir üslupla söylenmiştir. Hatta öyle ki şiirin Nedîm'in şu meşhur şarkısını hatırlattığı aşikârdır:

*Bir safa bahşedelim gel şu dil-i nâ-şâda
Gidelim serv-i revânım yürü Sa'd-âbâd'a
İşte üç çifte kayık iskelede âmâde
Gidelim serv-i revânım yürü Sa'd-âbâd'a*

...

*İzn alub Cum'a namazına deyû mâderden
Bir gün uğrulayalım çerh-i sitem-perverden
Dolaşub iskeleye doğru nihân yollardan
Gidelim serv-i revânım yürü Sa'd-âbâd'a* (Macit, 2012, s. 245-246)

İki şarkıdaki davet dili, gidilecek yerlerin tarifi, bilhassa son dörtlükte yer verilen "anne" figürü; Leylâ Hanım'ın Nedîm'den esinlenmesine önemli bir işarettir.

8. İstinye

İstinye, İstanbul'un sahil şeridinde yer alan, doğal bir limanı bulunan, tabii ve tarihî güzellikleriyle meşhur çok eski bir yerleşim bölgesidir. Burada bulunan yalı ve köşkler, İstinye'nin her devirde zenginlerin gözdesi bir mekân olduğunu göstermektedir. İstinya çayırığı da Boğaziçi'nin meşhur mesire yerlerindedir (Gökbilgin, 1992, s. 255). İstinye; *Leylâ Hanım Dîvânı*'nda bülbüllerin dinlendiği bir huzur ortamı olarak tarif edilmiştir:

*Gidelim Göksu'ya Kandilli'de mey nûş idelim
Geçüp İstinye'ye bülbülleri hâmûş idelim
Gam-ı dünyâyı Kalender'de ferâmûş idelim
Kayıgı çekdirelim İskele-i Hünkâra* (Arslan, 2003, s. 325)

9. Kâğıthane Kasrı

Tarihi, İstanbul tarihi kadar eski olan Kâğıthane, konumu ve tabii güzellikleri dolayısıyla her devirde eğlence ve mesire yeri olarak rağbet görmüş; Osmanlı döneminde bu alanda pek çok köşk ve bahçeler yapılmıştır. II. Mahmud'un emriyle Çağlayan Kasrı yenilenmiş ve diğer bazı kasırlar daha inşa edilmiş, böylece Kâğıthane tekrar eski canlılığına kavuşmaya başlamıştır (Aktepe, 2001, s. 168). Leylâ Hanım, beş dörtlükten oluşan bir şarkısında padişahı ve saray ehlini, bahar mevsimi geldiği için Kâğıthane Kasrı'na davet etmektedir. Bu kasırla kastedilen muhtemelen Çağlayan Kasrı'dır:

*Vaktidir ey pâdişâh-ı meh-likâ
Kasr-ı Kâğıd-hâne'de eyle safâ*

Gül açıl bülbüller itdikçe nevâ
Kasr-ı Kâğıd-hâne'de eyle safâ

Dehre fer virdikçe şânıñ sû-be-sû
 Kalmasun dünyâda gam şimden girü
 Bî-karâr oldukça dil mânend-i cû
Kasr-ı Kâğıd-hâne'de eyle safâ

Sürdügiçün pâyıña rûy-ı niyâz
 Reşk-i me'vâdır bahâriyye bu yaz
 Diñle bülbül çaldırup ney ince sâz
Kasr-ı Kâğıd-hâne'de eyle safâ

Gâh gâh itdikçe seyr-i mâh-tâb
 Mâh ide mihr-i cemâliñden hicâb
 Biñ yaşa ey pâdişâh-ı Cem-cenâb
Kasr-ı Kâğıd-hâne'de eyle safâ

Virdi mihr-i tal'atıñ gülzâra fer
 Hep açıldı gonca-i nevresteler
 Söylesün Leylâ kuluñ da güfteler
Kasr-ı Kâğıd-hâne'de eyle safâ (Arslan, 2003, s. 330)

10. Kalender

Boğazın Rumeli kıyısında yer alan Kalender, yeşil bir semt olarak bilinmektedir. Kalender'de yapılan mehtap safaları ve musiki âlemleri meşhurdur (Gökbilgin, 1992, s. 261). Adını 18. yüzyılda Kalender Çavuş'un buraya yaptırdığı sahil saraydan aldığı sanılmaktadır. Leylâ Hanım, Kalender'i dünya gamından uzaklaşmayı sağlayan bir yer olarak tanıtmıştır:

Gidelim Göksu'ya Kandilli'de mey nûş idelim
 Geçüp İstinye'ye bülbülleri hâmûş idelim
 Gam-ı dünyâyı **Kalender'**de ferâmûş idelim
 Kayığı çekdirelim iskele-i hünkâra (Arslan, 2003, s. 325)

11. Kandilli

Bugün Üsküdar sınırları içerisinde bulunan, Boğaz'ın her iki yakasını da geniş bir açıyla görebildiği için seçkin bir gezinti mekânı olan Kandilli, havası ve suyunun güzelliğiyle meşhurdur (Gökbilgin, 1992, s. 259). *Leylâ Hanım Dîvânı'*nda yukarıda "Göksu" maddesinde ortaya konulduğu gibi, ilk olarak Nedîm'in bir gazelini tahmis dolayısıyla Göksu ile birlikte zikredilmiştir.

Bir kerre hep 'uşşâk ile **Kandilli'**ye gitdik
 Bir cur'a içüp 'aşk ile mecnûnlığa yetdik
 Leylâ ile şeb-tâ-be-seher sohbetiñ itdik
 Ey şûh Nedîmâ ile bir seyriñ işitdik
 Tenhâca varup Göksu'ya 'işret var içinde (Arslan, 2003, s. 141)

Bunun haricinde Kandilli iki manzumede daha yer bulmuştur; bunlardan biri şarkı, diğeri gazeldir. Şarkıda Göksu'ya gidilerek Kandilli'de mey içmeye davet vardır:

Gidelim Göksu'ya **Kandilli'**de mey nûş idelim
 Geçüp İstinye'ye bülbülleri hâmûş idelim

*Gam-ı dünyâyı Kalender'de ferâmûş idelim
Kayığı çekdirelim İskele-i Hünkâra (Arslan, 2003, s. 325)*

Gazelde ise, Kandilli yâr ile eğlenilen bir yer olarak tarif edilmiştir:

*Kanı gök kandil o **Kandilli'**deki cünbişler
Bâde-i 'aşka seniñ 'aşkıñ ile kandım idi (Arslan, 2003, s. 306)*

12. Küçüksu Kasrı

Boğaziçi'nde, Küçüksu ile Göksu derelerinin arasındaki alan üzerinde yükselen Küçüksu Kasrı'nın yapımı 1857'de tamamlanmıştır. Ancak bundan önce Sultan I. Mahmud döneminde deniz kıyısına iki katlı ahşap bir saray yaptırılmış, bu yapı Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmûd dönemlerinde de onarılarak kullanılmıştır. Sultan Abdülmecid döneminde ise bu ahşap saray yerine bugünkü köşk yaptırılmıştır (Eyice, 2002, s. 530-531). Leylâ Hanım da Sultan Mahmûd ile Sultan I. Abdülmecid dönemini idrak etmiş bir şair olarak Küçüksu Kasrı'ndan bir şarkısında söz etmiştir. Manzumesinde Sultan'ın gelişinin Küçüksu Kasrı'na ışık verdiğini anlatmaktadır:

*Kalmadı gam sâye-i lutfuñda ey zill-i Hudâ
Reşk-i me'vâ oldu dünyâ her mahal cây-ı safâ
Makdem-i pâkiñ virüp **kasr-ı Küçüksu'**ya ziyâ
Bendegânuñla hemân zevk eyle şâhım dâ'imâ (Arslan, 2003, s. 320)*

13. Laleli

Bugün Fatih ilçesine bağlı bir semt olan Laleli, Osmanlı yapısı eserleriyle 18. asırdan itibaren varlığını koruyan önemli mekânlardandır. Leylâ Hanım, Laleli'yi; Laleli kâtibinin kızı Rabia Hanım'ın vefatına tarih düşerken söz konusu etmiştir.

***Lâleli'**niñ kâtibiniñ duhteri
Kıldı gülzâr-ı na'îmi cây-gâh*

*Fevtine menkût ile târîhdir
"Râbi'a Hanım fenâdan gitdi âh" (1242) (Arslan, 2003, s. 219)*

14. Sultan Ahmed Meydanı ve Sultan Ahmed Camii Muvakkithânesi

Muvakkithâne, namaz vakitlerinin belirlenmesinde görevlendirilen ve "muvakkit" adı verilen kişilerin kullandığı mekândır. Leyla Hanım, II. Mahmûd'un Sultan Ahmed Camii civarında, yaptırdığı "Muvakkithane"ye tarih düşerken padişahın restorasyona verdiği önemin de altını çizerek ondan övgü ile söz etmiştir. Bu muvakkithane, türbenin Atmeydanı'na bakan yönünde köşede sebil yerine yapılmıştır (Çobanoğlu, 2009, s. 497). Bu vesileyle şair Sultan Ahmed Meydanı'nu da anarak, bu muvakkithane ile meydanın gülistanları kıskandıran bir güzelliğe kavuştuğunu ifade etmiştir:

*Tecdîd idüp her hâneyi ol şeh nice vîrâneyi
Yapdı **Muvakkit-hâne'**yi bî-şübhe mânend-i cinân*

*Şâd oldu cedd-i emcedi Hak vire 'ömr-i sermedî
Meydân-ı Sultân Ahmed'i itmekde reşk-i gülsitân (Arslan, 2003, s. 205-206)*

B. Şeref Hanım'ın İstanbul'u

Leylâ Hanım'dan on üç yıl sonra vefat eden Şeref Hanım'ın İstanbul'u, 19. asrın daha ziyade manevi mekânlarıdır. İstanbul'da yetişen ve hayatının büyük bölümünü burada geçiren Şeref Hanım'ın doğrudan İstanbul'u methettiği şiirleri mevcuttur.

Şair İstanbul'u; saf âşıklarının hazinesi, vefa irfanının merkezi olarak tanıtmış ancak cefa beldelerinin de başı olabileceğini dile getirmiştir:

Genc-i 'uşşâk-ı safâ İstanbul
Cem'-i 'irfân-ı vefâ İstanbul
Olmasa muztaribü'l-hâl Şeref
Sadr-ı buldân-ı cefâ İstanbul (Arslan, 2011, s. 518)

Bir başka şiirde İstanbul'u "İslambol" olarak ifade etmiş ve buna denk, buna eş bir beldenin olmadığını, taşranın kaba bir tarzının olduğunu söylemiştir:

Olmaz İslâmbol'a bir belde 'adîl
Taşranuñ her biri bir gûne sakîl (Arslan, 2011, s. 205-206)

Bir rubaisinde ise İstanbul'a seslenerek onu; irfan hazinesi, beldelerin mahubesi, dostların yurdu olarak tanımlamıştır. İstanbul'a özlemine anlattığı için bu dördlüğü İstanbul'dan ayrı düştüğü bir zamanda yazdığı düşünülebilir:

Gencîne-i 'irfân olan İslâmbol
Mahbûbe-i buldân olan İslâmbol
Müş tâk seni görmege gâyetle Şeref
Ey mecma'-ı yârân olan İslâmbol (Arslan, 2011, s. 530)

Bunların haricinde İstanbul şu beytin yanı sıra;

İslambol'a oldı sâye-endâz
Ol bâg-ı 'inâyetiñ nihâli (Arslan, 2011, s. 149)

bir de Taceddin Efendi'nin 1846/1847'de "İstanbul payesi" alması sebebiyle bir tarih manzumesinde karşımıza çıkmaktadır:

Şimdi tekrâren dü-bâlâ şânını
Pâye-i İstanbul itdi bî-riyâ
 ...
"Ser-firâz olsa Sitanbûl pâyesi
Kadr-i Tâcü'd-dîn Efendi'yle revâ" (1263) (Arslan, 2011, s. 173)

Şeref Hanım'ın İstanbul'u bu mısraların haricinde; Bebek Kasrı, Beşiktaş, Beykoz, Çamlıca, Çengelköy, Fatih, Feshâne, Galata, Hırka-i Şerif Camii, Lâlezâr, Süleymaniye, Yakacık ve Yenikapı ile şiire yansımıştır.

1. Bebek Kasrı

Bebek Kasrı, Şeref Hanım'ın divanında mehtap seyrine davet edilen bir mekân olarak tarif edilmiştir. Bu kasrın 19. yüzyılda yapılan ve bugün Bebek sahilinde bulunan Hidiva Kasrı olması muhtemeldir:

İster ise seyr-i meh-tâb eylemek
Muntazır teşrifine kasr-ı Bebek
Ferş-i istignâda yatsın subha dek
Kaldı bu şeb şîve-kârım uykusuz (Arslan, 2011, s. 456)

2. Beşiktaş

Tarihi boyunca tabii güzellikleri ile bilinen ve hareketli hayatı ile İstanbul'un önemli bir ticaret merkezi olan Beşiktaş, Şeref Hanım'ın sünnet düğünü için söylediği bir tarih manzumesinde Kadri Efendi'nin Beşiktaş dergâhına şeyh olmasından bahisle geçmektedir. Şeref Hanım'ın Mevlevi olmasına ve şiirde Mevlevilikten bahsetmesine dayanarak bu dergâhtan kastın Beşiktaş Mevlevihanesi olması kuvvetle muhtemeldir.

Kadrî Efendi dediği kişinin de Mevlevihane postnişini Ermenekşeyhizâde Mehmed Kadrî (ö. 1851) olduğunu düşünmekteyiz:

Şeyh olaldan zâtı dergâh-ı Beşiktaş'ın ider
Sengi dürr ü gevher ü yâkûta 'arz-ı rif'ati (Arslan, 2011, s. 183)

Ancak manzumenin devamındaki;

Zâtına Yahyâ Dede ferzendir evlâd eyleyüp
İtdi ol mahdûmı ihyâ mâye-i terbiyyeti (Arslan, 2011, s. 183)

beytindeki "Yahya Dede" ibaresinden de İstanbulluların şehrin manevi bekçisi olarak kabul ettikleri Yahya Efendi'nin Beşiktaş'taki dergâhı da akla gelmektedir.

Şeref Hanım, "Niyaz" başlıklı manzumesinde de Kadrî Efendi'yi methetmekte ve onun Beşiktaş dergâhında şeyh olduğunu tekrar etmektedir:

Tıfl-ı dil dergâh-i Beşiktaş'ın
Oldı biñ cân ile heves-kârı (Arslan, 2011, s. 497)

3. Beykoz

İstanbul'un tarihî yapılarıyla ünlü, zümrüt mekânlarından biri olan Beykoz, Şeref Hanım *Dîvânı*'nda bir vefat tarihi içinde geçmektedir. Manzume, Zeynelabidin Efendi'nin oğlu Beykoz hâkimi Sünûhî Bey'in 1854/1855'te verem nedeniyle ölümü üzerine söylenmiştir:

Söyledim târîh-i mu'cem irtihâlinde Şeref
İtdi huldi hâkim-i Beykoz Sünûhî Beg mekân (Arslan, 2011, s. 203)

4. Çamlıca

İstanbul, Üsküdar'da bulunan, tepelik büyük bir mesire alanı olan Çamlıca, Şeref Hanım'ın bir gazelinde mutluluk yeri olarak geçmektedir:

İştîyâkıyla baña 'âlemi zindân itdi
Aña kıl Çamlıca'yı cây-ı meserret yâ Rab (Arslan, 2011, s. 321)

5. Çengelköy

Boğaziçi'nin Anadolu yakasında, Beylerbeyi ile Vaniköy arasında tarihî ve doğal güzellikleriyle meşhur Çengelköy, Şeref Hanım'ın bir gazelinde geçmektedir:

Gönlüm asıldı kaldı ser-i zülf-i yârda
Çengelköyü'nde ben yalınız âh u zârda (Arslan, 2011, s. 417)

6. Fatih

Fatih, her asırda İstanbul'un en rağbet edilen yerlerinden biri olmuştur. Osmanlı döneminde önemli imar faaliyetleri ile canlılığı korunarak pek çok saray, cami, kilise, çeşme ve yapı ile bugüne ulaşmıştır. Fatih, Şeref Hanım'ın divanında İzzî Efendi'nin Fatih yakınlarındaki evi vesilesi ile anılmıştır.

Kurb-ı Fâtih'de temellük itdi bir menzil hemân
Dâ'imâ der-bânı yâ Rab sıhhat ü devlet ola (Arslan, 2011, s. 191)

7. Feshâne

19. asırda İstanbul'da fes üretimi için bir fabrika olarak faaliyete geçen Feshâne, Şeref Hanım Dîvânı'nda Feshâne rûznamçesi (defterdar/sayman) Fehîm Beg'in karısı Ümeyye Hanım'ın vefatı dolayısıyla anılmıştır:

*Zevcesi rûz-nâmçe-i Fes-hâne'niñ göçdi dirîg
Eyledi magmûm bu mâtemle Fehîm Beg'i cihân* (Arslan, 2011, s. 212)

8. Galata ve Galata Mevlevîhânesi

15. asırda İstanbul'da kurulan Galata Mevlevîhânesi, dergâhın 19. asırdaki şeyhlerinden Mehmed Atâullah Efendi'nin doğumu hasebiyle söz konusu edilmiştir:

*Galata dergehiniñ şeyhin itmiş Hazret-i Mevlâ
Himemde cûd u ihsân u keremde fâ'ik emsâle* (Arslan, 2011, s. 189)

Galata Dergâhı (Mevlevihanesi), bir diğer tarih manzumesinde de Derebeyi Hüseyin Ağa'nın Galata Dergâhı'nın müdavimi ve bendesi olan kızının vefatı vesilesiyle zikredilmiştir:

*Galata dergehiniñ bende-i efgendesidir
Vâsıl-ı Hazret-i Pîr itdi Hudâvend-i Kerîm* (Arslan, 2011, s. 214)

Tarihi boyunca etnik ve dinî bakımdan sıklıkla değişiklik ve çeşitlilik göstermiş olan Galata, Mevlevihane haricinde bir semt olarak da zikredilmiştir. Şeref Hanım, kıtasında bir şuhu Galata diyarına davet etmektedir:

*Olsun ey şûh misâl-i cennet
Makdemiñ ile diyâr-ı Galata
Gel Şeref-zâr ile öpsün ayagın
Muntazır seng ü gubâr-ı Galata* (Arslan, 2011, s. 525)

9. Hırka-i Şerîf Camii

Hırka-i Şerîf Camii, Fatih'te 19. yüzyılda Sultan Abdülmecid tarafından yaptırılmıştır. Şeref Hanım, Abdülmecid Han'ın bu camii imarı dolayısıyla üç adet tarih manzumesi kaleme almıştır. Bu manzumelerde, yapımı Sultan Abdülmecid'e nasip olan eser, muteber bir hayrat olarak tarif edilmektedir:

*Hatîb-i minbere mu'cemle nâsa söyledi târîh
"Du'â it kil namâz yapırdı Hân 'Abdü'l-mecîd câmi'"* (Arslan, 2011, s. 157)

*Eyledim bünyâdına inşâ bu târîhi Şeref
"Hırka-ı 'âlîye Şâh 'Abdü'l-Mecîd yapıdı makar"* (Arslan, 2011, s. 157)

*Müjde it züvvâra bu târîh-i tâmıñla Şeref
"İtdi şeh tecdîd dâr-ı hurka-i pâki bu yıl"* (Arslan, 2011, s. 158)

10. Lâlezâr ve Vâni Dergâhı

İstanbul'un eski semtlerinden olan Lâlezâr, Şeref Hanım'ın divanında Lâlezâr'da bulunan Vâni Ahmet Efendi Tekkesi'nin 1841/1842'de tamiri için düşünülen bir tarih manzumesi sebebiyle zikredilmiştir:

*İdüp bünyâd Lâle-zâr'da itmiş idi hoşnûd
Bu ma'bed ile Vâni Hâci Ahmed cümle pîrânı
...
Şeref gûş eylesinler Kâdirîler tâm târîhin
"Açıldı gül gibi ta'mîr olundu dergah-i Vâni"* (Arslan, 2011, s. 187-188)

11. Süleymaniye

Kanuni Sultan Süleyman'ın isteği üzerine Eminönü semtinde Mimar Sinan tarafından inşa edilen Süleymaniye Camii'nin bulunduğu alan, Hariciye nazırı Ali Efendi'nin Süleymaniye yakınındaki evi için düşünülen tarihte anılmaktadır:

*Kurb-ı Süleymâniyye'de itdi temellük hânesin
Hakkında her bir vechile mes'ûd ide Rabb-i Mecîd (Arslan, 2011, s. 155)*

12. Yakacık

Bugün İstanbul'da Kartal'ın en yüksek tepesi Aydos'daki kent ormanıya "İstanbul'un Balkonu" olarak anılan Yakacık; Şeref Hanım'ın methini ve sevgisini kazandığına göre 19. asırda da tabii güzelliklerle dolu, huzurlu bir yaşamın merkezidir.

Yakacık, Şeref Hanım'ın vazgeçilmez mekânıdır. İstanbul'un dışına pek çıkmadığı düşünülen şair için Yakacık'ın çok özel bir yeri olup defaten zikretmesine bağlı olarak elli üç yıllık ömrünün önemli bir kısmını burada geçirdiği söylenebilir.

Bir gazelinde, ağyardan yakasını kurtarıp yâri ile Yakacık'a kadar zevk ve işret içinde gittiğini anlatmaktadır:

*Yakayı kurtarup agyârdan Yakacığ'a dek
Berây-ı zevk o meh-i pâ-y-dâr ile gitdim (Arslan, 2011, s. 388)*

Bir kıtada ise "Yakacık'ı yakandan atma, Yakacık'a dikkat ve hikmet nazarıyla bak ki dünya yüzünde onun gibisi yoktur" diyerek buraya hayranlığını dile getirmektedir:

Kıt'a Der-Medh-i Yakacık

*Yakacıktır diyüp atma yakadan 'ayn-ı dikkatle
Nazar kıl var mı bak mânend ü misli rûy-ı dünyâda
Zemîni hoş hevâsı mu'tedil âbı güzel mutlak
Hudâ her gûşesinde eylemiş bir zevk âmâde (Arslan, 2011, s. 517)*

Diğer bir kıtada ise "Yakanı yırtıp Yakacık'a git, orada Şeref'in halini dostlarına anlat" diyerek Yakacık'ta uzun süre bulunduğunu ve orada hâlâ ahabının var olduğunu ifade etmektedir:

*Yakañı çâk iderek var Yakacık'da söyle
Şeref iñ hâlini ey nâme ahıbbâya biraz*

*Dâne-i hûn-ı sirişkiyle donandı cismi
İtdi bî-çâreyi 'aynıyla felek nahl-i kiraz (Arslan, 2011, s. 517)*

Bir başka kıtada da Yakacık'a olan özlemine kelimelere dökmektedir:

*Yâda geldikçe gönül zevk u safâ-yı Yakacık
Haşre dek eyleyelim medh u senâ-yı Yakacık
Bu letâfet bu gûşâyış birisinde yokdur
Hep seyir yerlerini eyle fedâ-yı Yakacık (Arslan, 2011, s. 527)*

Bir diğer kıtada ise, "Yakacık'ın adını anmak isterim, vasıflarını sözlerime dökmek isterim; ahabına, etrafına, dağlarına selamlarımı götür ey saba rüzgârı!" diyerek hasretini ilan etmektedir:

*Yâd eylemek ismini merâmum Yakacığın
Evsâfına hasr oldu kelâmum Yakacığın
Ahabına etrafına küh-sârına neşr it
Ey bâd-ı sabâ turma selâmum Yakacığın (Arslan, 2011, s. 527)*

Bunların haricinde Yakacık, Rıza Efendi adlı bir zatın yaptığı ev için düşünülen tarih manzumesinde zikredilmiştir. Yakacık burada; suyu leziz, havası latif, benzersiz bir mesire olarak tarif edilmiştir:

*Âbı lezîz hevâsı latîf arzı bî-nazîr
Yok bir mesîre-geh Yakacık gibi hoş-nümâ* (Arslan, 2011, s. 172)

Diğer bir tarihte de Şeyh Sadreddîn Efendi'nin manevi evladının Yakacık'taki vefatı vesilesiyle anılmıştır:

*Yakacık'da Şeyh Sadrî'd-dîn Efendi'niñ meded
Ma'nevî evlâdı oldı vâsıl-ı Rabb-i Gafûr* (Arslan, 2011, s. 200)

13. Yenikapı Dergâhı

Bir Mevlevî dergâhı olan Yenikapı Dergâhı, Şeref Hanım'ın bir izdivaç tarihi manzumesinde zikredilmiştir:

*İtmişdi nesli de kamu Monlâ-yı Rûm'a ser-fürû
Cây eyledi Yeñi Kapu dergâhın ol 'âlî-nijâd* (Arslan, 2011, s. 154)

Sonuç

Her çağda âlemin ve âdemin nazargâhı olan İstanbul, bir tarih ve tabiat şehri olduğu kadar bir şiir ve şair şehridir. Doğal manzaralarıyla, tarihî yapılarıyla, mimarisiyle, peyzajıyla edipler başta olmak üzere bütün sanatkârları tesiri altında bırakan bu sihirli şehri konu ettiğimiz çalışmada; çağdaş iki kadın şairin divanlarında, aynı devrin İstanbul'una bakış incelenmiş, adı geçen mekânların hangi vasıf ve vesilelerle şiire konu olduğu ortaya konulmuştur. Leylâ Hanım'ın divanındaki İstanbul; Anadolu Hisarı, Beşiktaş, Beykoz, Beylerbeyi, Fıstıklı, Göksu, Hünkâr İskeleyi, İstinye, Kâğıthane Kasrı, Kalender, Kandilli, Küçükusu Kasrı, Laleli, Sultan Ahmed Meydanı'ndan oluşmaktadır. Şeref Hanım ise Bebek Kasrı, Beşiktaş, Beykoz, Çamlıca, Çengelköy, Fatih, Feshâne, Galata, Hırka-i Şerif Camii, Lâlezâr, Süleymaniye, Yakacık ve Yenikapı'yı çeşitli nedenlerle anarak İstanbul'un bu mekânlarını mısralarında ebedileştirmişlerdir. Bu mekânların, bugün 19. asırdaki isimleriyle yaşamaya devam etmeleri dikkate değerdir.

Leyla Hanım ile Şeref Hanım, aile cihetinden devlet adamlarına yakın bulduklarından herhangi bir kadına göre İstanbul'da daha çok seyran eylemiş olabilirler. Fakat 19. asrın ilk yarısında doğal ve tarihî güzellikleri ile gün gibi parlayan İstanbul, şair meşrep bu hanımların şiirlerine "tasvir" bakımından yeterince yansıtılmamıştır.

İki şair de Mevlevî ve tasavvufa meyilli olmasına rağmen Leylâ Hanım daha çok gezinti ve eğlence yerlerini, Şeref Hanım ise daha çok dinî mekânları konu edinmiştir. Ayrıca Leyla Hanım'ın rindane üslubuna karşın, Şeref Hanım'ın mutasavvıfane tavrı dikkat çekmektedir. Leyla Hanım'da Nedîm'in etkisi açık olup gezinti yerleri öne çıkmakta iken Şeref Hanım, Yakacık haricinde diğer mekânları ekseriyetle tarih düşürme vesilesi ile söz konusu etmiştir.

Bu iki şairden başka, diğer Osmanlı ediplerinin de eserleri incelenerek İstanbul'un şairdeki tasavvuru, şiirdeki tezahürü ortaya çıkarılmalıdır. Zira İstanbul için yazılan her şiir, söylenen her şarkı, yakılan her türkü, eski İstanbul'un eskimeyen ruhundan izler barındırmaktadır. Ve öyle ki İstanbul'u takdis ettiğimiz bu metinler, İstanbul'un tilsimini geleceğe taşımaktadır.

Kaynakça

- Akpınar, Ş. (2013). Klasik Türk Edebiyatında Beykoz. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 18-39.
- Aktepe, M. (2001). Kâğıthane. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 24, s. 166-169). İstanbul: TDV Yayınları.
- Arslan, M. (2003). *Leylâ Hanım Dîvânı*. İstanbul: Kitabevi.
- Arslan, M. (2011). *Şeref Hanım Dîvânı*. İstanbul: Kitabevi.
- Çelik, A. (2019). Bir Şehir İki Kadın: Leylâ Hanım ile Şeref Hanım'ın İstanbul'u. *II Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Bilgi Şöleni*, 21-23 Haziran 2019, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sürekli Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATASEM), (Basılmamış Bildiri).
- Banarlı, N. S. (1983). *Resimli Türk Edebiyatı Târîhi*, C. 1. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Çobanoğlu, A. V. (2009). Sultan Ahmed Camii ve Külliyesi. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 37, s. 497-503). İstanbul: TDV Yayınları.
- Eyice, S. (1991). Anadoluhisarı. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 3, s. 147-149). İstanbul: TDV Yayınları.
- Eyice, S. (2002). Küçüksu Kasrı. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 26, s. 530-532). Ankara: TDV Yayınları.
- Gökbilgin, M. T. (1992). Boğaziçi. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 6, s. 251-262). İstanbul: TDV Yayınları.
- Macit, M. (2012). *Nedîm Divânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Pala, İ. (1996). Divan Şiirinde Boğaziçi. *İstanbul Armağanı-2 (Boğaziçi Medeniyeti)* (19-38). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Sözen, M. (1992). Beylerbeyi Sarayı. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 6, s. 77-78). İstanbul: TDV Yayınları.
- <http://www.millisaraylar.gov.tr> [Erişim Tarihi: 03.06.2022].